

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری، گروه پژوهش هنر

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

معنای طبیعت در هنر چین و ایران باستان

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا ریخته گران

استاد مشاور:

دکتر فاطمه شاهرودی

پژوهشگر:

پریسا شهبنده

تابستان ۹۰

تقديم و به ياد:

مادرم

تشکر و قدردانی:

شایسته می‌دانم که از استاد ارجمند، جناب آقای دکتر محمدرضا ریخته‌گران که راهنمایی مرا در این پروژه پذیرفتند و در تهیه و تدوین این کار تحقیقی با رویی گشاده و با منتهای تلاش و جدیت، مرا یاری نمودن و نیز با ارائه پیشنهادات ارزنده خود، باعث افزایش سطح علمی و نگارشی این پایان‌نامه شدند کمال سپاس و تشکر را داشته باشم و همین‌طور از راهنمایی‌های دلسوزانه و بی‌دریغ سرکار خانم دکتر فاطمه شاهرودی که به عنوان استاد مشاورم، با پیشنهادهای به‌جا و راهنمایی‌های ارزنده و کارآمدشان، راه‌گشای بسیاری از مشکلات بودن و در تمامی مراحل این کار مرا همراهی نمودند سپاسگزارم و در پایان از جناب آقای دکتر محمدرضا شریف‌زاده که زحمت داوری این پایان‌نامه را بر عهده داشتند تشکر ویژه دارم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب پریسا شهبنده دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۶۰۸۱۸۲۶۳۰۰ در رشته پژوهش هنر که در تاریخ ۸۹/۴/۱۲

از پایان نامه خود تحت عنوان: معنای طبیعت در هنر چین و ایران باستان

بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: پریسا شهبنده

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۰/۴/۱۲

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم/ آقای پریسا شهینده از پای‌ان‌نامه خود دفاع نموده و با نمره

۱۷/۵ به حروف هفده و نیم و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۶۰۱۱۵۸۸۲۰۰۶
عنوان پایان نامه: معنای طبیعت در هنر شرق (ایران باستان و چین)		
نام و نام خانوادگی دانشجو: پریسا شهبنده	تاریخ شروع پایان نامه: ۸۸/۱۱/۶	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۰/۴/۱۲
شماره دانشجویی: ۸۶۰۸۱۸۲۶۳۰۰	رشته تحصیلی: پژوهش هنر	
استاد / استادان راهنما: دکتر محمد رضا ریخته گران استاد / استادان مشاور: دکتر فاطمه شاهرودی		
آدرس و شماره تلفن: تهران - گی‌شا - خی‌ابان ی‌وسفی (۲۷) طبقه همکف - پلاک ۳۱ تلفن: ۰۹۳۵۷۰۲۶۶۹۷		
چکیده: رابطه انسان با طبیعت و فرهنگ و دین بسیار پیچیده است، از یک سو تاثیرات طبیعت در شکل‌گیری فرهنگ و دین و از دیگر سو فرهنگ و تفکر در رویکرد انسان به طبیعت بر همگان مسلم است. رابطه طبیعت و هنر نیز یکی از موضوعات بسیار قدیمی است که در دوران باستان به یک شکل و در دوران جدید نیز به طریق دیگر مورد توجه قرار گرفته است. اینکه چرا در آیین دوران باستان رابطه ستایش آمیزی با طبیعت مبین نوع ارتباط انسان با طبیعت پیرامونش بوده است از جمله مسائلی و اهدافی است که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. روش دستیابی به نتایج این پژوهش توصیفی- تحلیلی و روش گردآوری مطالب، کتابخانه‌ای، متکی بر مطالب و تصاویر کتب، نشریات و گاهی سایت‌های اینترنتی بوده است. در تمدنهای شرقی "طبیعت"، مادر و الگوی همه زندگی بوده است. طبیعت در تمامی ادیان باستان جایگاهی مقدس داشته است و عناصر طبیعت در ادیان ایران باستان و چین بسیار مقدس بوده است و ما می‌توانیم اشکال و فرمهای طبیعت را در هنر سرزمینهای شرقی ببینیم.		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا

مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان	
	فصل اول: کلیات
۲	پژوهش.....
	۱-۱- بیان مسئله
۲
	۱-۲- اهداف تحقیق
۲
	۱-۲-۱- اهداف اصلی
۳
	۱-۲-۲- اهداف فرعی
۳
	۱-۳- پرسشهای پژوهش
۳
	- پیشینه تحقیق
۳
	- روش تحقیق
۳
	- روش تجزیه تحلیل داده ها
۴
۴	فصل بندی.....

فصل دوم: معنای طبیعت در هنر

- ۲-۱- مقدمه ۶
- ۲-۲- طبیعت چیست؟ ۷
- ۲-۳- معنای هنر ۸
- ۲-۴- چگونگی نگرش به هنر در تمدنهای شرقی ۱۱

فصل سوم: معنای طبیعت در هنر چین

- ۳-۱- هنر شرق دور ۱۶
- ۳-۲- تاریخچه هنر شرق دور ۱۶
- ۳-۳- تاریخچه چین ۱۸
- ۳-۴- تمدن و هنر در چین ۱۹
- ۳-۵- سه نظام فکری و اعتقادی در چین ۲۰
- ۳-۵-۱- تائوئیسم ۲۰
- ۳-۵-۲- کنفوسیوسیسیم ۲۲
- ۳-۵-۳- بودائیسیم ۲۴
- ۳-۶- سیر هنرها در چین ۲۵

- ۲۶ ۳-۶-۱- دوره شانگ
- ۲۷ ۳-۶-۲- دوره چو
- ۲۸ ۳-۶-۳- سلسله هان
- ۲۹ ۳-۶-۴- دوره سه پادشاهی " سوئی "
- ۳۱ ۳-۶-۵- دوره تانگ
- ۳۳ ۳-۶-۶- سلسله پنجگانه و سلسله سونگ
- ۳۳ ۳-۶-۷- دوره یوان
- ۳۴ ۳-۶-۸- دوره های مینگ، چینگ
- ۳۴ ۳-۷-۷- یگانگی با طبیعت (وحدت ازلی)
- ۳۵ ۳-۸- مفهوم دائو
- ۳۸ ۳-۹- فلسفه تائوئیسم
- ۴۳ ۳-۱۰- دائو و طبیعت
- ۴۴ ۳-۱۱- طبیعت و ارتباط آن با انسان
- ۴۶ ۳-۱۲- نقاشی منظره سازی چین
- ۵۱ ۳-۱۳- تاثیر مفهوم تهی در تفکر بر فضای خالی نقاشی چینی
- ۵۳ ۳-۱۴- بازآفرینی خلا از طریق قلم موئی نازک

۳-۱۵- فلسفه نقاشی چینی ۵۵

فصل چهارم: معنای طبیعت در هنر ایران باستان.....

۱-۴- بخش نخست، ایران (ایران قدیم)..... ۶۰

۲-۴- خواستگاه هنر ایران زمین..... ۶۰

۳-۴- اهمیت هنرهای ایرانی ۶۰

۱-۳-۴- صفات خاص هنر ایرانی چیست؟..... ۶۰

۴-۴- نظر اجمالی به تاریخ ایران..... ۶۱

۵-۴- سفالینه های منقش پیش از تاریخ ایران ۶۳

۶-۴- مفرغ های لرستان ۶۵

۷-۴- ایران از آغاز هزاره سوم ق.م..... ۶۷

۸-۴- ایران در هزاره سوم ق.م..... ۶۷

۹-۴- ایران در هزاره دوم ق.م..... ۶۸

۱۰-۴- طبیعت محوری در تفکر هورمزد و زرتشت..... ۶۹

۱۱-۴- اندیشه طبیعت در فرهنگ ایران باستان..... ۶۹

۱۲-۴- زرتشت ۶۹

- ۱۳-۴- عناصر چهارگانه ۷۳
- ۱۳-۴-۱- خورشید ۷۳
- ۱۳-۴-۲- ماه ۷۴
- ۱۳-۴-۳- آب و باران ۷۴
- ۱۳-۴-۴- آتش ۷۶
- ۱۴-۴- قهرمانان اسطوره ای با سمبلهای طبیعت یکی می شوند ۷۷
- ۱۵-۴- باغ های مقدس با درختان سنگی ۷۸

ضمیمه: معنای طبیعت در علوم جدید

- ۱- مقدمه ۸۲
- ۲- طبیعت ۸۲
- ۲-۱- طبیعت و عالم مثل ۸۲
- ۲-۲- طبیعت و عصر جدید ۸۳
- ۳- معنای طبیعت در علوم نوین ۸۳
- ۴- علم نوین ۸۳
- ۵- واژه شناسی دانش ۸۳
- ۶- انقلاب علمی ۸۴

- ۷- علم فیزیک ۸۵
- ۸- فیزیک کلاسیک و فیزیک دانان کلاسیک ۸۵
- ۹- مفروضات فلسفی فیزیک قرن نوزدهم ۸۶
- ۱۰- طبیعت شناسی از دیدگاه انیشتین ۸۸
- ۱۱- فیزیک و هنر ۹۸
- ۱۲- توضیح و پالایش نظریه نسبیت انیشتین و چهار بعدی بودن کویسم در اوایل قرن بیستم .. ۹۸
- ۱۳- جریان هنر کویسم و نسبیت انیشتین ۱۰۳
- ۱۴- فیزیک کوانتومی و فیزیک دانان کوانتومی ۱۰۷
- ۱۵- انتقاد فیزیک کوانتوم از فیزیک کلاسیک ۱۰۷
- ۱۶- علیت ۱۰۸
- ۱۷- توضیح کوچک از علیت ارسطویی ۱۱۰
- ۱۸- فیزیک کوانتوم و هنر پست مدرن ۱۱۲
- ۱۹- مثالهایی از ارتباط علم و هنر ۱۱۲
- نتیجه گیری ۱۲۲
- تصاویر ۱۲۶

۱۴۵ نقشه -

۱۴۹ فهرست منابع و مآخذ -

فهرست شکلهای

	عنوان
۱۲۷	شکل ۱-۳
۱۲۸	شکل ۲-۳
۱۲۹	شکل ۳-۳
۱۳۰	شکل ۴-۳
۱۳۱	شکل ۵-۳
۱۳۲	شکل ۶-۳
۱۳۳	شکل ۷-۳
۱۳۴	شکل ۸-۳
۱۳۵	شکل ۹-۳
۱۳۶	شکل ۱۰-۳
۱۳۷	شکل ۱-۴
۱۳۸	شکل ۲-۴
۱۳۹	شکل ۳-۴
۱۴۰	شکل ۴-۴
۱۴۱	شکل ۵-۴
۱۴۲	شکل ۶-۴
۱۴۳	شکل ۷-۴
۱۴۴	شکل ۸-۴

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۱۴۶	۱-۳ نقشه
۱۴۷	۲-۳ نقشه
۱۴۸	۱-۴ نقشه

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱- بیان مساله

"در تاریخ هنر و ادبیات به طبیعت از دو منظر نگریده اند منظر «دین یا هنر» و «منظر علم و فناوری». نگاه به جهان از هر یک از این دو منظر روزگاری غالب و روزگاری مغلوب بوده است: روزگار پیش از مدرن هنگام غلبه نگاه از منظر دین یا هنر و روزگار مدرن هنگام غلبه نگاه از منظر علم و فناوری. در روزگار پیش از مدرن، دین و هنر از یک سنخ بوده و بلکه وحدت داشته اند. از این رو، وقتی از دیدگاه دینی در دوران سنتی سخن می‌گوییم، منظور همان دیدگاه هنری است و بر عکس". (ریخته‌گران، ۱۳۸۲، ص ۱۱)

در تمدنهای مشرق زمین وابستگی بین تمدن و عناصر طبیعت وجود دارد، فلسفه و هنر در تمدن های شرقی در تماس با طبیعت و الوهیت شکل می‌گرفت و نگاه به زندگی این مردمان را تثلیث انسان، طبیعت و الوهیت تشکیل می‌داد. ادیان باستان (ایران و چین) ارتباط مستقیم با طبیعت داشتند و طبیعت را تقدیس می‌کردند. معارف چینی تحت تاثیر آیین دائو، آیین کنفوسیوس و آیین بودا قرار داشته که بیشتر از همه آیین دائو مورد نظر است، آیین دائو ارتباط مستقیم با طبیعت دارد و راه حل خوب زیستن را یگانگی با طبیعت می‌داند. در ایران باستان عناصر طبیعت همیشه مقدس بوده اند، و دین زرتشت که کهن ترین دین یکتاپرستی بوده است تعلیم بسیاری درباره طبیعت داده است.

اما این نگاه تقدس آمیز به طبیعت رفته رفته با ورود علم به زندگی تغییر پیدا کرد و طبیعت ابزاری شد در دست اندیشمندان که آنرا مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند. طبیعت که تا به امروز هم ردپای محکمی از حضورش را می‌توان دید از ارکان مهم زندگی انسان بوده است و اگر انسان خود را با طبیعت هماهنگ کند همیشه در آرامش است.

این پژوهش معنای طبیعت را از زمان باستان تا عصر جدید مورد بررسی قرار می‌دهد. در واقع مهم ترین مسأله در این پژوهش جایگاه «طبیعت» در ایران باستان و چین می‌باشد. در پایان نیز به عنوان بخش ضمیمه چگونگی نگرش به طبیعت در علوم جدید مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱-۲- اهداف تحقیق

۱-۲-۱- اهداف اصلی

- بررسی مفهوم طبیعت از دیدگاه هنر شرقی (ایران باستان و چین)

- بررسی ملاک های مفهوم شناختی معنای طبیعت از دیدگاه هنر شرق (ایران باستان و چین)

۱-۲-۲- اهداف فرعی

- جایگاه طبیعت در ادیان باستان (ایران باستان و چین)

- بررسی ملاک های رویکرد شناختی معنای طبیعت در هنر شرق (ایران باستان و چین)

۱-۳- پرسش های پژوهش

- چرا در آیین مردمان باستان رابطه ستایش آمیز با طبیعت مبین نوع ارتباط انسان با طبیعت پیرامونش بوده است؟

- دلیل مقدس دانستن طبیعت ایران باستان و چین چیست؟

- آیا تقدس طبیعت در این ادیان بر هنر آنها تاثیر گذاشته است؟

- چرا تقدیس طبیعت، موجب شد که انسان خود را نگهبان طبیعت بداند، و تمامی زندگیش را با عناصر آن همگون و هماهنگ سازد؟

- چرا زمین به عنوان مادر طبیعت، منبع و منشاء تمامی خوبی ها و زایش و بقای هستی تلقی میشد؟

۱-۴- پیشینه تحقیق

آناندا کنتیش کومارا سوامی که از معرفت‌ترین سنت گرایان معاصر می باشد، تألیفات بیشماری دارد که معروفترین آنها کتاب "استحاله طبیعت در هنر" است. این کتاب از جمله مأخذ مهم در زمینه فلسفه های زیبا شناسی شرقی بر شمرده می شود. این کتاب همواره از سوی جمعی از سنت گرایان معاصر همچون منبعی مؤثق در فلسفه هنر شرقی مورد استفاده بوده است.

۱-۵- روش تحقیق

در این پژوهش از روش توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. روش گرد آوری اطلاعات نیز کتابخانه ای بوده است.

۱-۶- روش تجزیه و تحلیل داده ها

پس از جمع آوری داده ها به تجزیه و تحلیل آنها به روش تحلیلی یعنی بر اساس رابطه بین متغیرها و نقش علت و معلول پرداخته شد. در ادامه تعدادی از ظروف منقوش ایران باستان و تصاویری از نقاشی چینیان توصیف و تفسیر شد.

اگر چه هدف نهایی این رساله بررسی معنای طبیعت در ایران باستان و چین می باشد؛ اما به عنوان بخشی ضمیمه، معنای طبیعت در علوم جدید که تأثیرات زیادی بر طبیعت و دیدگاه مردمان در عصر جدید بر طبیعت گذاشته مورد بررسی قرار گرفته است.

در اینجا ذکر این نکته ضروری است که با وجود اینکه منابع اینترنتی در محافل علمی و دانشگاهی از اعتبار کمتری نسبت به سایر منابع برخوردارند اما استفاده مؤثر در برخی موارد محدود، تنها از این طریق میسر بود.

۱-۷- فصل بندی پژوهش

این پژوهش بر چهار فصل مشتمل است:

فصل اول: کلیات طرح پژوهش

فصل دوم: گزیده ای از معنای طبیعت و هنر است که بصورت خلاصه معنای طبیعت و سپس هنر را مورد بررسی قرار می دهد و همین طور چگونگی نگرش به «هنر» در تمدن های شرقی مورد توجه قرار می گیرد.

فصل سوم: معنای طبیعت در چین مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه آیین تائوئیزم بصورت مفصل مورد بررسی قرار می گیرد چرا که عنصر طبیعت یکی از ارکان اصلی این آیین به شمار می آید.

فصل چهارم: معنای طبیعت را در ایران باستان مورد بررسی قرار می دهد. در این فصل دین زرتشت به دلیل طبیعت محوری مورد تاکید قرار می گیرد.

ضمیمه : معنای طبیعت در علوم جدید و نحوه تغییر نگرش به طبیعت در دوره مدرن مورد بررسی قرار می گیرد.

و در انتها نیز تصاویری برای درک بهتر مطالب ارائه شده است.

فصل دوم

معنای طبیعت در هنر